

MÁRKI DÁVID*

Az ügyfélnyilvánosság kérdései: közigazgatási jogi kiindulópont a büntetőeljáráásban

„Adjatok nekem bírákat, aminőket akartok, legyenek hanyagok, legyenek részrehajlók, legyenek megvesztegetve, legyenek ellenségeim, nem bánom: csak azt engedjétek, hogy semmit se tehessenek másként, csak a közönség szeme előtt.”¹ Kossuth szavai megfelelően szemléltetik az igazságszolgáltatás nyilvánosságának jelentőségét.

Jelen tanulmányban a büntetőeljárások nyilvánossága egy szűk metszetét, az ügyfélnyilvánosság kérdéskörét veszem górcső alá, megvizsgálva azt, hogy egy köz-igazgatási jogi fogalom miként vetíthető rá a büntetőeljárásokra, mit jelen az ügyfél fogalma a büntetőeljárásokban, miként érvényesülhet az ügyfélnyilvánosság a büntetőeljárások során, valamint milyen következményei vannak a vonatkozó szabályok megsértésének. A vizsgálat kiinduló pontja, hogy a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény [a továbbiakban: Be.] nem rögzíti az ügyfél fogalmát, vagyis pontos fogalmi kiindulópontot nem biztosít az ügyfélnyilvánosság szerinti ügyfélfogalom meghatározásához.

Tanulmányomban a nyilvánosság kérdéskörének általános áttekintését követően megvizsgálom a jogirodalomban kialakult ügyfélfogalmakat, a zárt tárgyalás elrendelésekor érvényesülő szabályokat, és e szabályok megsértésének következményeit.

I. Nyilvánosság általános áttekintése

A nyilvánosságmodellek alaptézise, hogy az a közösségi ügyekkel kapcsolatos vélemények kialakításának és közlésének fóruma. Ettől különíthető el az egyén olyan cselekvési szférája, amely mentes a közösség felügyeletétől, mentes a nyilvános közlések világától.

* Egyetemi adjunktus, Szegedi Tudományegyetem, Állam-és Jogtudományi Kar.

¹ KOSSUTH LAJOS: *Nyilvánosság*. Pesti Hírlap 1841/8. január 27. címloldal.

A nyilvánosság egy politikai intézmény, a demokrácia megvalósulásának egyik alapfeltétele, amely a közhatalom gyakorlásának ellenőrzésében és a hatalmat gyakorlók, valamint a közösség közötti párbeszéd megvalósításában játszik szerepet.²

Alapjogi oldalról megközelítve a nyilvánosság a véleménynyilvánítási szabadság, mint alapvető emberi jog objektív, intézményi oldala. A véleménynyilvánítás szabadsága egy-szerre szolgálja az egyéni autonómia kiteljesedését és a közösség oldaláról a demokratikus közvélemény megteremtésének, fenntartásának lehetőségét.³

A magyar Alkotmánybíróság határozataiban megjelenő nyilvánosságkonceptiót is a „demokratikus közvélemény”,⁴ mint alapvető politikai intézmény fogalmi köre határozza meg, amelynek elengedhetetlen feltétele, hogy az teljeskörű, tárgyilagos, kiegyensúlyozott arányú és valóságghű tájékoztatáson alapuljon,⁵ amely a bírósági eljárások esetében a nyilvánosság elvének érvényre jutása nélkül nem képzelhető el.

Ugyanakkor az igazságszolgáltatás nyilvánosságának funkcionális követelményeinek vizsgálata alapján az is leszögezhető, hogy az a bírói hatalom korlátjaként a jogállamiság fontos garanciája, hiszen a nyilvánosság egyik legfontosabb funkciója az igazságszolgáltatás tevékenységének ellenőrizhetővé tétele, a pártatlan eljárás biztosításának megvalósulása, ezen felül a bírói önkény ellenőrzésének egyik eszköze. Ezt az Alkotmánybíróság is elvi élel mondta ki 58/1995 (IX. 15.) AB határozatában, miszerint a nyilvánosság mindene-előtt az igazságszolgáltatás működésének a társadalom által történő ellenőrzését hivatott biztosítani.⁶

A nyilvánosság egy külső kontroll alá veti a bírói tevékenységet, így biztosítva a pártatlan, elfogulatlan, részrehajlásmentes ítélezést. „A nyilvánosság alapvetően biztosíték szerepét tölti be a büntetőeljárásban, garancia a független és pártatlan ítékezés mellett arra, hogy a terhelt ne kerüljön hátrányos helyzetbe a hatóságokkal szemben.”⁷

A társadalmi kontroll-funkció és a pártatlan eljárás biztosítása azonban nem vizsgálható kizárólag az eljárásban résztvevő felek oldaláról, annak szerepe a bírói kar szemszögéből is fundamentális jelentőséggel bír. A nyilvánosságon keresztül nem csak a bírói munka válik ellenőrizhetővé, de az eljáró bíró számára is védelmet nyújthat a befolyásolási kísérletekkel és nyomásgyakorlással szemben.⁸

E funkció érvényre jutásához azonban elengedhetetlen, hogy az eljárás résztvevőin, illetve a bíróság tagjain kívül az egész társadalomhoz kellő mennyiségű és minőségű információ jusson el a bírósági eljárásról. A nyilvánosság egyes szintjeinek vizsgálata azonban rámutat arra, hogy ez nem minden esetben lehetséges.

² POLYÁK GÁBOR: *Médiaszabályozás, médiapolitika*. Gondolat Kiadó – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék. Budapest – Pécs, 2015. 105. p.

³ GREEN, STEPHEN: *A plague on the panopticon: surveillance and power in the global information society*. Information, Communication and Society (2)1999/1. 26. p.

⁴ 30/1992. (V.26.) AB határozat, ABH 1992, 171. p.

⁵ 37/1992. (VI. 10.) AB határozat, ABH 1992, 229. p.

⁶ 58/1995 (IX. 15.) AB határozat, ABH 1995, 292. p.

⁷ FANTÓLY ZSANETT – GÁCSI ANETT ERZSÉBET: *Eljárásbi büntetőjog: statikus rész*. IurisperitusKiadó. Szeged, 2013. 82. p.

⁸ Bővebben l. ENCJ: Independence, Accountability and Quality of the Judiciary, 2018-2019. <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/GA%2019/ENCJ%201AQ%20report%202018-2019%20adopted%207%20June%202019%20final-july.pdf> (letöltve: 2023.09.14.).

II. A nyilvánosság szintjei

Az igazságszolgáltatás, és azon belül a büntetőeljárások nyilvánossága meglehetősen komplex és szerteágazó terület. Ebből kiindulva sok esetben inter- illetve multidiszciplináris megközelítéseket szükséges alkalmazni a problémák feltérképezéséhez. Ebből a komplexitásból adódik, hogy az egyes eljárási szakaszokban másképpen, jobban mondva más körben tud érvényesülni a nyilvánosság alkotmányos elve.

A nyilvánosságon belül – követve a *Navratil Szonja* által vezetett kutatás nézőpontját⁹ – két nagy kategóriát különíthetünk el és beszélhetünk egyrészt intézményi-szervezeti nyilvánosságról – amelybe sorolható a bírósági igazgatás, a bíróságok gazdálkodásának nyilvánossága, vagy éppen a fegyelmi eljárásokra vonatkozó nyilvánosság –, másrészt az eljárási nyilvánosságról.

Ugyanakkor az eljárási nyilvánosságon belül a nyilvánosság érvényesülése alapján kirajzolódik az egyes eljárási szakaszok értelmezési mátrixa, ami alapján meghatározhatóak az eljárási nyilvánosság egyes szintjei.

Jahn azon megállapítása, miszerint „a büntetőeljárási jog megalvadt alkotmányjog”¹⁰ helytállóan bizonyul, ha elfogadjuk *Szabó Máté* korábbi ombudsman azon álláspontját, hogy a büntetőeljárások során a tárgyalás egy olyan speciális közeg, ahol az egymással konkuráló alapjogok (mint például az emberi méltósághoz való jog és az abból levezethető személyiségi jogok, a tájékoztatáshoz való jog, a közérdekű adatok nyilvánosságához való jog, szólás- és sajtószabadság, véleménynyilvánítási szabadság) és alkotmányos alapelvek (a nyilvánosságon keresztül megvalósuló társadalmi kontroll, a jogbiztonság követelménye) közötti kényes egyensúly megteremtése törvényi garanciák és keretszabályok nélkül nem képzelhető el.¹¹

A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk a nyilvánosság négy fokozatát különböztette meg, a népnyilvánosságot, a képviseleti vagy közvetett nyilvánosságot, az ügyfélnyilvánosságot, valamint a titkosságot.¹²

A társadalmi, de sokkal inkább a technológiai változások következtében jogtörténeti hagyományokból kiindulva,¹³ de azt továbbfejlesztve álláspontom szerint a büntetőeljárás nyilvánosságának öt szintjét különíthetjük el. A legtágabb kategóriától a legszűkebb kategóriáig beszélhetünk a) társadalmi nyilvánosságról, b) tárgyalótermi nyilvánosságról, c) ügyfélnyilvánosságról, d) kényszernyilvánosságról, valamint e) adminisztratív nyilvánosságról.

⁹ Bővebben I. NAVRATIL SZONJA et al.: *Az igazságszolgáltatás nyilvánossága különös tekintettel a bírósági határozatok nyilvánosságára*. Eötvös Károly Intézet. Budapest, 2009. http://ekint.org/lib/documents/1479375906-birosagok_nyilvánossaga_2009.pdf (letöltve: 2023.09.25.); NAVRATIL SZONJA et al.: *Az igazságszolgáltatás nyilvánossága különös tekintettel a tárgyalások nyilvánosságára*. Eötvös Károly Intézet. Budapest, 2010. http://ekint.org/lib/documents/1479484404-a_targyalasok_nyilvánossaga.pdf (letöltve: 2023.09.25.).

¹⁰ JAHN, MATTHIAS: *Strafprozessrecht als geronnenes Verfassungsrecht – Hauptprobleme und Streitfragen des § 136a StPO*. Juristische Schulung 2005/12. 1057-1062. pp. idézi: SZOMORA ZSOLT: *Alkotmány és anyagi büntetőjog: a büntetőjog-alkalmazás alkotmányosságának egyes kérdései*. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2015. 13. p.

¹¹ SZABÓ MÁTÉ: *Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az OBH 1439/2009. számú ügyében*. Megállapítások 12. pont, 4. bekezdés. <https://www.mabie.hu/index.php/cikkek-tanulmányok/44-az-allampolgari-jogok-orszaggyulesi-biztosanak-jelentese-a-birosagi-tajekoztatasirol-es-a-targyalasok-nyilvánossagarol> (letöltve: 2023. 10.17.).

¹² 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról, 293. §; 399. §; 497. §

¹³ ANGYAL PÁL: *A büntetőeljárás jog tankönyve*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. Budapest, 1915, 15-16. pp.

1. Társadalmi nyilvánosság

A nyilvánosság kiterjedését tekintve a legtágabb szint a társadalmi nyilvánosság, amely során abból indulunk ki, hogy a bírósági eljárásokon nem csak az eljárásban közvetlenül érintettek vehetnek részt, hanem a társadalom adott eljárás iránt érdeklődő bármely tagja. A társadalmi nyilvánosság szintje teremti meg az igazságszolgáltatás feletti társadalmi kontrollt.

A társadalmi nyilvánosság a gyakorlatban a médiarendszereken keresztül, az eljárásokról készült tudósítások, valamint az ítéletek elektronikus formában történő elérhetőségében realizálódik.

2. Tárgyalótermi nyilvánosság

A tárgyalótermi nyilvánosság szintjéről a tárgyalóterembe történő belépéstől, a tárgyalóterem elhagyásáig beszélhetünk. Ennek biztosítása az eljáró tanács elnökének, vagy eljáró bírónak a feladata. Ugyanakkor a tárgyalóterem elhagyását követően, a bíróság épületében az ügyfél-forgalom számára nyitva álló helyiségek rendjének biztosításáért már a bíróság elnöke felel.¹⁴

E két szint – a társadalmi és tárgyalótermi nyilvánosság – között vékony határ húzódik, a két szint sok esetben párhuzamosan érvényesül, mivel a tárgyalóteremben történtek megismerésére *de iure* mindenkinek jogosultságot biztosítanak a tárgyalóteremben történő jelenléttel (tárgyalótermi nyilvánosság) vagy a sajtó általi tájékoztatással¹⁵ (társadalmi nyilvánosság), azonban *de facto* e két szint egybeolvadásának lehetnek fizikai – például a tárgyalóterem befogadóképessége¹⁶ – akadályai.

3. Kényszernyilvánosság

A kényszernyilvánosság szintje a nyomozati szak sajátossága, egyben a nyilvánosság spektrumának legszűkebb pontja. A nyomozati szak során, az egyes nyomozási cselekményeken csak azok lehetnek jelen, akiknek a jelenlétét a Be. kötelezővé teszi vagy megengedi, és a társadalom tagjaihoz csak annyi információ juthat el a büntetőügyről, amely még nem hat hátrányosan a felderítés és vizsgálat eredményességére, vagyis nem hátráltatja az igazságszolgáltatást.¹⁷

4. Adminisztratív nyilvánosság

Az adminisztratív nyilvánosság szintjéhez tartozik a bírósági határozatok anonim módon történő megismerése,¹⁸ az eljárás iratainak megismerhetősége, továbbá a tárgyalási jegyzé-

¹⁴ A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény 168. §.

¹⁵ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról 108. §.

¹⁶ Bővebben I. OIT 82/2008. (IV. 1.) határozat a nagy érdeklődésre számot tartó ügyekben a perrendtartás szerinti bírósági tárgyalásokon a nyilvánosság biztosítása érdekében szükséges intézkedésekről.

¹⁷ ANTAL DÁNIEL: *A nyilvánosság és a büntetőeljárás*. Studia Iuvenum Iurisperitorum (5)2010. 219. p.

¹⁸ Bszi. 163. § (1) bekezdés.

kek¹⁹ nyilvánossága. E nyilvánossági szint bár elsősre rendszeridegennek tűnhet, tekintettel arra, hogy a bíróság döntésének megismerhetősége a társadalmi nyilvánosság szintjénél is kiemelésre került, azonban a nyilvánosság ezen szintje – közvetve vagy közvetlenül – magán hordozza valamennyi nyilvánossági szint sajátosságait.

Bár a nyilvánosság egyes szintjei, dimenziói között vékony határ húzódik és az egyes szintek egymástól való elkülönítése sok esetben csak azok összevetésével lehetséges, a jelen tanulmány célja kizárólag az ügyfélnyilvánosság érvényesülésének bemutatása.

III. Ügyfélnyilvánosság

Legyen szó bármilyen bírósági eljárásról, ha hivatalból vagy a felek kérelmére zárt tárgyalást rendelnek el, az *eo ipso* eredményezi az ügyfélnyilvánosság érvényesülését. A büntető-eljárások során ez azt jelenti, hogy ilyenkor a bíróság tagjain és a jegyzőkönyvvezetőkön kívül csak a vádló, a sértett, a védő és a terhelt vehet részt a tárgyaláson. Ugyanakkor ez a résztvevői kör, nem feltétlenül felel meg az ügyfél fogalmának.

Arra vonatkozóan, hogy kit tekinthetünk ügyfélnek a büntetőeljárás során több különböző nézőpont alakult ki a jogtudományba. Általánosságban vizsgálva a kérdést az ügyfél mind a bírósági, mind más hatósági eljárásoknak egyik szükségképpeni résztvevője.

Az ügyfélnyilvánosság fogalmi ismérveinek vizsgálata azért érdekes, mert elsősorban egy közigazgatási jogban alkalmazott fogalomról van szó, a hatósági eljárások egyik oldalán minden esetben az ügyfél áll.

Az ügyfél közigazgatási jogi fogalmát korábban a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló törvény,²⁰ jelenleg pedig az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény [a továbbiakban Ákr.] határozza meg.

Az Ákr. szerint ügyfél az a természetes vagy jogi személy, egyéb szervezet, akinek vagy amelynek jogát, jogos érdekét az ügy közvetlenül érinti, akire vagy amelyre nézve a hatósági nyilvántartás adatot tartalmaz, vagy akit vagy amelyet hatósági ellenőrzés alá vontak.²¹ Továbbá törvény vagy kormányrendelet meghatározott ügyfajtákban megállapíthatja azon személyek és szervezetek körét, akik vagy amelyek a jogszabály erejénél fogva ügyfélnek minősülnek.²²

Ehhez az ügyféli minőséghez jogok és kötelezettségek kapcsolódnak. Az eljárás során az ügyfél bármikor nyilatkozatot és észrevételeket tehet, megilleti a tájékoztatáshoz való jog, valamint ellenkező oldalról nézve a hatóságnak kötelessége előmozdítania az ügyfél jogainak gyakorlását.²³

Tekintettel arra, hogy e tanulmány célja egy eredendően közigazgatási jogi fogalom büntető eljárásjogba történő megjelenésének bemutatása, a teljesség igénye megköveteli, hogy a közigazgatási perek esetén is megvizsgáljuk az ügyfélfogalmat.

¹⁹ A bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2002. (VIII.1.) IM rendelet 2. § 16. pont; 19. §.

²⁰ 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól.

²¹ Általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény 10. §.

²² Ákr. 10. § (2) bekezdés.

²³ Pl. iratbetekintés joga (Ákr. 33. §); megjelenési kötelezettség (Ákr. 60. §); az anyanyelv használat joga és a tolmáchoz való jog (Ákr. 73. §); a bizonyítékok megismerése (Ákr. 76. §); nyilatkozat és észrevétel tétel (Ákr. 5. §); jogorvoslati jogosultság (Ákr. 112. §).

Id. Martonyi János az ügyfél fogalmát a magyar királyi közigazgatási bíróságról szóló 1896. évi XXVI. törvénycikk alapján aszerint jeleníti meg, hogy kik nyújthatnak be panaszt a közigazgatási bírósághoz. A jogszabály alapján különbséget tesz magánpanasz és hatósági panasz beadása között. Magánpanasz beadásának joga megilleti a hatósági intézkedések és hozott határozatok által okozott sérelem orvoslása céljából bármely érdekeltet, ideértve a jogi személyeket és a hatóságokat is.²⁴

Ugyanakkor a hatósági panaszokkal kapcsolatban rögzíti, hogy „*hatósági panasz emelésére a főispán, az alispán, a pénzügyigazgató, a tanfelügyelő, az államépítészeti hivatal főnöke, az erdőfelügyelő és az adófelszámolási bizottság előadója jogosult.*”²⁵ Vagyis a hatósági panasz benyújtása esetén taxatív felsorolja, hogy kik minősülhetnek ügyfélnek a közigazgatási perben.

Ezzel párhuzamosan – *Martonyi* gondolatmenetét követve – a modern közigazgatási perrendtartás – bár az ügyfél fogalmával nem operál – általánosabban fogalmazza meg, hogy kik lehetnek ügyfelek a közigazgatási perben. Ide tartoznak a felek és az érdekelt. A perképesség oldaláról közelítve ez azt jelenti, hogy akit a polgári jog vagy a közigazgatási jog szabályai szerint jogok illelhetnek meg és kötelezettségek terhelhetnek, továbbá az a közigazgatási szerv, amely önálló közigazgatási feladat- és hatáskörrel rendelkezik, a munkavállalói és a munkáltatói érdek-képviselői szervek a közszolgálati jogviszonnyal kapcsolatos perekben.²⁶

Bár nem tartozik az ügyfél fogalmi köréhez, de az ügyfélnyilvánosság szempontjából relevanciával bír, hogy a polgári perrendtartás szabályai szerint a támogató, a tolmács és a fordító is az ügyfélnyilvánosság szintjébe vonható.

Mivel a Be. az ügyfél fogalmát nem rögzíti, ezért a vizsgálatot az ügyfél közigazgatási jogi fogalmának a büntető eljárásjogra vetítésével tudjuk elsődlegesen elvégezni. Ez alapján szűk értelemben kizárólag a terhelt tekinthető az ügyfélnyilvánosság szerinti ügyfélnek, tekintettel arra, hogy a terhelt van közvetlenül érintve a büntetőügy mikénti eldöntésében.²⁷ Az ügyfélfogalmat tág értelemben vizsgálva azonban megállapítható, hogy ügyfélnek minősülhet a terhelt védője, valamint a vádló (tehát az ügyész vagy magánvádas eljárásokban a magánvádló) is.²⁸ Ugyanakkor ebbe a tágabb ügyfélfogalomba a Be. rendelkezései alapján a büntetőeljárásban részt vevő személyek köre is bevonható lenne. A Be. rendelkezései szerint a büntetőeljárásban a terhelt, a bűncselekménnyel megalapozottan gyanúsítható személy, a védő, a sértett, a magánvádló, a pótmagánvádló, a magánfél, a vagyoni érdekelt, az egyéb érdekelt és a törvényben meghatározottak szerint az eljárás alá vont jogi személy vesz részt.²⁹

²⁴ 1896. évi XXVI tc. 84. § 1.

²⁵ MARTONYI JÁNOS: *A közigazgatási bíráskodás és legújabbkori fejlődése*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1932. 53. p.

²⁶ 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról 16-20. §§.

²⁷ Ez a szemlélet jelenik meg Bursics Zoltánnál is, aki a büntetőeljárás résztvevőinek ügyféli minőségét az 1914. évi XLI. tc [becsületvédelmi törvény] rendelkezései alapján vizsgálta. BURSICS ZOLTÁN: *A magyar bünvádi eljárási jog vázlatja*. Grill Károly Könyvkiadóvállalat. Budapest, 1947. 5. p.

²⁸ Erre mutat rá *Atzél Béla*, aki szerint az ügyfélnyilvánosság lényege, hogy az eljárási cselekményeken ne csak a nyomozó hatóság, illetőleg a vádló, hanem a terhelt és védője is jelen lehessen. ATZÉL BÉLA: *A bünvádi perrendtartás kiegészítve az esküdtbírókról és a bünvádi perrendtartás életbeléptetéséről szóló törvény-cikkkel*. Stampfel Károly Kiadása. Budapest – Pozsony, 1900. 11. p.

²⁹ Be. 37. §.

Ugyanakkor a büntető eljárásjogi ügyféli minőséggel kapcsolatos eltérő álláspontok szerint a büntetőeljárások során különbséget tehetünk a materiális és a processzuális ügyfélfogalom között. A materiális ügyfélfogalom lényege, hogy azt tekinti ügyfélnek, aki az anyagi büntetőjog szerint érvényesíti az őt megillető igényét – vagyis az állam nevében eljáró ügyész vagy magánvádas eljárásokban a magánvádló – valamint az, akivel szemben, mint anyagi jog szerinti kötelezettel az igényt érvényesítik, vagyis a terhelt.³⁰

A fentiekkel ellentétben az általánosan elfogadott processzuális ügyfélfogalom azt mondja ki, hogy ügyfél az, aki a bíróságtól valamely jogvita eldöntésére ítéletet vár.³¹ Ebben a kontextusban az ügyfelek helyzetét az ügyfélegyenlőség – a büntető eljárásjog terminológiájával fegyverek egyenlősége – eljárásjogi vizsgálatával jellemezhetjük. Azt kell tehát az eljárási jog oldaláról vizsgálni, hogy a felmerült jogvitában kik állnak felekként az ellentétes oldalakon és hogy az ellentétes oldalon lévő feleknek azonos jogokat biztosít-e a törvény. A fegyverek egyenlőségének elvét megvizsgálva elvi érveléssel szögezhető le, hogy a vád és a védelem azonos eljárási jogosultságokkal rendelkeznek, amely elsősorban az indítványozási, észrevételezési, kérdésfeltevési, felszólalási és jogorvoslati jogban nyilvánul meg. Vagyis a processzuális ügyfélfogalom alapján ügyfélnek minősül a terhelt és vádlón kívül a terhelt védője is.

A processzuális ügyfélfogalommal ellentétben a materiális ügyfélfogalom egyik legnagyobb hibája, hogy a védőt kivonja az ügyfél köréből, annak ellenére, hogy a védő és a terhelt elválaszthatatlan egységet alkot, főleg azokban az esetekben, amikor a törvény erejénél fogva a védő részvétele kötelező. Így a védő – mint a védelemhez való jog megtestesítője – hiánya az ügyfélfogalomból olyan hiástust eredményez, amely nem feleltethető meg sem a józan ész, sem pedig általánosan a jog követelményeinek.

Ezen ügyfélfogalmak szempontjából érdemes megvizsgálni a sértett jogi helyzetét. A törvényi meghatározás alapján a sértett az a természetes vagy nem természetes személy, akinek vagy amelynek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette.³² A processzuális ügyfélfogalomból kiindulva megállapítható, hogy a sértett a sérelmére elkövetett bűncselekmény vonatkozásában indult büntetőeljárásban a bíróságtól ítéletet vár, így ebből a szempontból ügyfélnek is tekinthető.

Szintén a sértett ügyféli minősége mellett szóló érv, hogy a zárt tárgyalás elrendelése esetén, amikor kizárólag az ügyfélnyilvánosság érvényesül, a sértett továbbra is bent tartható a tárgyalóteremben.

Arra, hogy a sértett miért nem tartozik az ügyfélnyilvánosság szerinti ügyfél fogalmi körébe a korábban említett ügyfélegyenlőségben, fegyverek egyenlőségének elvében kell keresni a választ. Bár a sértettet is megilleti a jog, hogy az eljárás során bizonyítékokat terjesszen elő, indítványt és észrevételt tegyen, felszólaljon, megismerje a bűncselekményekkel összefüggésben keletkezett ügyiratokat, valamint, hogy a törvényi keretek között jogorvoslattal éljen, azonban a sértettet megillető jogosultságok és kötelezettségek terjedelme nem egyezik meg a védőt, a terheltet és a vádlót megillető jogosultságok és őket terhelő kötelezettségek terjedelmével.

Az ügyfélnyilvánosság immanens előfeltétele tehát a zárt tárgyalás elrendelése, ahol főszabály szerint a tanács tagjain és a jegyzőkönyvvezetőn kívül a vádló, a sértett, a védő és a terhelt vehet részt a tárgyaláson.

³⁰ KIRÁLY TIBOR: *Büntetőeljárás jog*. Osiris Kiadó. Budapest, 2003. 105. p.

³¹ KIRÁLY 2003, 105. p.

³² Be. 50. §.

Ugyanakkor e körhöz hozzátartozik, hogy a bíróság engedélyezheti, hogy az igazságszolgáltatással összefüggő feladatokat ellátó hivatalos személy – pl. a bíróság elnöke, vagy fogva tartásban lévő terhelt esetén a büntetésvégrehajtási őr – valamint a külföldi állampolgárságú terhelt, vagy a külföldi állampolgárságú sértett esetében államának konzuli tisztségviselője jelen lehessen.³³

Hasonló engedményt biztosít a Be. a képviselő nélküli sértett, vagy védő nélküli terhelt esetén, mivel ebben az esetben indítványozhatják – feltéve, hogy a nyilvánosságot nem minősített adat védelmében zárták ki – hogy a tárgyalás helyszínén tartózkodó, általuk megnevezett személy jelen legyen a tárgyaláson.³⁴

Amikor az eljárás során az ügyfélnyilvánosság érvényesül, a sajtó képviselői sem lehetnek jelen a tárgyalóteremben, a tárgyalásról sem elektronikus, sem más formában nem tudósíthat a sajtó. Ugyanakkor továbbra is érvényesül az a garanciális alapelv, hogy a zárt tárgyalás során meghozott ítéletet is nyilvánosan hirdeti ki a bíróság.

IV. A nyilvánosságra vonatkozó szabályok megsértése mint relatív szabálysértés

A büntető ügyek tárgyalása olyan eljárási szabályok halmaza, amelyek hosszú évtizedes jogfejlődés eredményeként alakultak ki, és amelyek jelentősége leginkább abban mutatkozik meg, hogy az egyes eljárási szabályok megsértése kihatással bír a bíróság döntésére.³⁵ A büntetőeljárási normák megsértése, a szabályoktól való eltérések, valamint a törvényi rendelkezések nem megfelelő értelmezése eljárási szabálysértéseknek (*error in procedendo*) minősülnek, amelyek komoly hatást gyakorolhatnak a bíróság által hozott ítéletre.³⁶

Az eljárási szabálysértések vizsgálata a másodfokú bíróság feladata, amelyek megállapítása esetén annak következményei a másodfokú bíróság kasszációs jogköréhez kapcsolódnak. Ebből kifolyólag a másodfokon eljáró bíróságnak minden esetben hivatalból kell vizsgálnia az esetleges eljárási szabálysértéseket, amelyek az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezését és az elsőfokú bíróság új eljárás lefolytatására utasítását vonják, vagy vonhatják maguk után.³⁷

A hatályos magyar büntetőeljárási rendszerben jellegük alapján abszolút (vagy feltétlen), valamint relatív eljárási szabálysértéseket különböztetünk meg.³⁸

Abszolút eljárási szabálysértések esetén a másodfokú bíróság olyan eljárási szabálysértést állapít meg, amelyek mérlegelést nem tűnnek, az ügy érdemi felülbírálatára nincs lehetőség, vagyis a bíróság mérlegelése nélkül az elsőfokú döntés hatályon kívül helyezését eredményezik és az elsőfokú bíróság új eljárás lefolytatására utasítását vonják maguk után.³⁹

³³ Be. 437. § (2) bekezdés.

³⁴ Be. 437. § (3) bekezdés.

³⁵ KÓHALMI LÁSZLÓ: *A védő a magyar büntetőeljárásban*. In: Gál István László (szerk.): *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére*. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Pécs, 2011. 382. p.

³⁶ HÁGER TAMÁS: *Abszolút eljárási szabálysértések az elsőfokú büntetőperben*. Büntetőjogi Szemle 2014/2. 49-56. pp.

³⁷ KISS ANNA: *A másodfokú bírósági eljárás az új Be-ben. II. rész*. <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-masodfokubirosagi-eljaras-az-uj-be-ben-ii-resz/> (letöltve: 2023.10.20.).

³⁸ KIRÁLY 2003. 497. p.

³⁹ FANTOLY – GÁCSI 2013, 86. p.

Ezzel szemben a relatív hatályon kívül helyezési okok alatt az elsőfokú bíróság olyan eljárási szabálysértéseit kell érteni, amelyek nem tartoznak az abszolút hatályon kívül helyezési okok taxatív törvényi felsorolásába. Ezekben az esetekben a másodfokon eljáró bíróság mérlegelési jogkörébe tartozik annak megítélése, hogy az eljárási szabálysértés volt-e olyan súlyú, amely a határozat kasszációját teszi szükségessé.⁴⁰

Abban az esetben, ha az elsőfokú bíróság az elsőfokú eljárás során olyan eljárási szabálysértést követ el, amely a másodfokú eljárás során nem orvosolható, akkor az elsőfokú bíróság határozatát hatályon kívül kell helyezni és új eljárás lefolytatására kell utasítani. Lényeges kitétel azonban, hogy az eljárási szabálysértésnek lényeges hatással kell lennie az eljárás lefolytatására, a bűnösség megállapítására, a bűncselekmény minősítésére és a büntetés kiszabására.⁴¹

A régi Be.-ben a nyilvánossággal kapcsolatos szabályok megsértését még abszolút eljárási szabálysértésnek minősítették,⁴² a hatályos büntetőeljárás törvényben azonban már csak relatív eljárási szabálysértéssé minősült és már csak abban az esetben eredményezheti az elsőfokú határozat hatályon kívül helyezését, ha a nyilvánossággal kapcsolatos szabálysértés lényeges hatással bírt az eljárás lefolytatására, a bűncselekmény minősítésére, bűnösség megállapítására vagy a büntetés kiszabására.

A nyilvánosságra, valamint az ügyfélnyilvánosságra vonatkozó szabályok megsértését szemlélteti a Budai Központi Kerületi Bíróság 5.B.I.15/2012/96. számú ítélete, valamint a Fővárosi Törvényszék 26.Bf.I.9616/2014/4. számú végzése. Az alapul fekvő ügyben a Budai Központi Kerületi Bíróságon két rendbeli súlyos testi sértés büntette miatt indult eljárás. Az eljárás során a bíróság a tárgyalás egy részéről a nyilvánosságot kizárta, zárt tárgyalást rendelt el, így a bíróság tagjain, a jegyzőkönyvvezetőn, az eljárásban részt vevő feleken és jogi képviselőiken kívül más nem lehetett jelen a tárgyalóteremben. A bíróság azonban engedélyt adott arra, hogy a terhelt jogi képviselő ügyvédi irodájának alkalmazottja jelen lehessen.⁴³

A Fővárosi Törvényszék mint másodfokon eljáró bíróság a 26.Bf.I.9616/2014/4. számú végzésében az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyezte és az elsőfokú bíróságot új eljárás lefolytatására utasította.

A Fővárosi Törvényszék végzésében megállapította, hogy az elsőfokú bíróság megsértette a tárgyalás nyilvánosságára vonatkozó rendelkezéseket, mert a nyilvánosságot a tárgyalásról úgy zárta ki, hogy büntetőeljárás törvényben foglalt feltételek egyike sem állt fenn, valamint a nyilvánosság kizárásáról indokolt határozatot sem hozott.⁴⁴

Tehát a nyilvánosságra vonatkozó szabályok megsértését még abszolút eljárási szabálysértésnek minősítette.

Ugyanakkor végzésében azt is megállapította, hogy azáltal, hogy a bíróság engedélyezte, hogy a terhelt jogi képviselő ügyvédi irodájának alkalmazottja a zárt tárgyalás elrendelése ellenére a tárgyalóteremben maradhasson, relatív eljárási szabálysértést követett el, tekintettel arra, hogy az ügyvédi iroda alkalmazottja nem minősül az igazságszolgáltatási feladatokkal összefüggő hivatalos személynek.

⁴⁰ FANTOLY – GÁCSI 2013, 86. p.

⁴¹ Be. 609. §.

⁴² 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (rég. Be.) 373. §.

⁴³ Budai Központi Kerületi Bíróság 5.B.I.15/2012/96.

⁴⁴ Fővárosi Törvényszék 26.Bf.I.9616/2014/4.

A hatályos büntetőeljárás törvény rendelkezéseit, valamint a kialakult bírói gyakorlatot alapul véve valószínűsíthető, hogy a Be. hatálya alatt a fenti eljárási szabálysértések már nem eredményezték volna az elsőfokú határozat hatályon kívül helyezését. Hiszen az a tény, hogy a jogi képviselő irodájának munkavállalója részt vett a zárt tárgyaláson, nem bírt lényeges hatással az eljárás lefolytatására, a bűncselekmény minősítésére, bűnösség megállapítására vagy a büntetés kiszabására.

Megkérdőjelezhetetlen az a tény, hogy az eljárási szabálysértések következtében hatályon kívül helyezett határozatok és az új eljárás lefolytatása veszélybe sodorja az eljárás ésszerű határidőn belüli elbírálás követelményét, ezért az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről szóló ajánlása a bírósági eljárások tekintetében kimondja, hogy eljárásjogi okokból az eljárások érvénytelenítésére csak szigorúan meghatározott körülmények között kerülhessen sor, akkor, amikor az eljárási követelmények teljesítésének elmulasztása ténylegesen károsan érinthette a védelem vagy a vád érdekeit.⁴⁵

Álláspontom szerint azonban a büntetőeljárás nyilvánossága a védelem és vád érdekeit egyaránt érintő követelmény, így az Ajánlásban foglalt feltételeknek teljes mértékben megfelelnie. A nyilvánosság elve a terhelt tisztességes eljáráshoz való jogának alapvető garanciája, ezért a nyilvánosság törvényes ok nélküli kizárásának relatív eljárási szabálysértéssé minősítése megnehezíti, vagy inkább ellehetetleníti egy alkotmányos alapjog érvényesülését, ezzel hiátust okozva a terheltet a büntetőeljárás során megillető alapjogok arzenáljában.

V. Összegzés

Az igazságszolgáltatás, szűkebb értelemben a bírósági eljárások nyilvánossága egy komplex és szerteágazó terület, amelynek feltérképezéséhez éppen ezért sokszor inter- illetve multidiszciplináris megközelítések alkalmazása szükséges.

A nyilvánosság egyes szintjei között vékony határ húzódik, ezek a szintek sokszor metszhetik egymást, ugyanakkor előfordulhat, hogy az egyik nyilvánossági szint érvényesülése eleve kizárja egy szélesebb nyilvánossági szint érvényesülését. E kiindulási pontból jelen tanulmány az ügyfélnyilvánossági szint érvényesülésének vizsgálatát tűzte ki célul, azon belül is az ügyfélnyilvánosság szerinti ügyfél körének meghatározását. Tekintettel arra, hogy a Be. nem határozza meg az ügyfélnyilvánosság szerinti ügyfél definícióját, az ügyfél mint közigazgatási jogi fogalom meghatározását vettem alapul és vizsgáltam meg, hogy ebből levezethető-e, illetve alkalmazható-e a büntetőeljárások során érvényesülő ügyfélfogalom.

Ehhez megvizsgáltam a közigazgatási jogban fellelhető ügyfélfogalmat, *Id. Martonyi János* munkássága által a közigazgatási peres eljárások során alkalmazott ügyfélfogalmat, valamint a büntetőeljárás területén a jogtudományban kialakult egyéb ügyfélfogalmakat.

Összegzésként megállapítható, hogy a büntetőeljárások ügyfélnyilvánosságára vonatkozó szabályok sokkal szélesebb személyi körnek engedik meg, hogy a zárt tárgyalás elrendelése során a tárgyalóteremben tartózkodjanak, mint ahogy az megfeleltethető lenne a büntetőeljárásjogi ügyfél fogalmi körének.

⁴⁵ Európa Tanács Miniszteri Bizottságának No. R (87) 18 sz. Ajánlása III/b/2.

DÁVID MÁRKI**ISSUES OF „CLIENT PUBLICITY” AN ADMINISTRATIVE
LAW STARTING POINT IN CRIMINAL PROCEEDINGS****(Summary)**

The right to a fair trial by an independent and impartial tribunal is a fundamental right everybody is entitled to. Through such right, transparency and publicity become an important guarantee of the administration of justice, in a broader sense, and as a procedural principle of different court proceedings as well.

The administration of justice and the judiciary is a fundamental subsystem, an independent branch of public power of modern democracies, with the publicity of court proceedings being an organic principle thereof. The need to realize responsibility and hold people accountable as part of this structure has more or less the same age as humankind itself. The judicial proceedings are community acts, with an indispensable part being played by the individual. Members of a community were and are present in the proceedings, not only as “controllers”, but also in concrete, distinguishable procedural roles, either as plaintiffs or defendants thus clients.

The paper examines a narrow cross-section of the publicity of criminal proceedings, the issue of the so-called “client publicity” by looking at how an administrative law concept can be applied to criminal proceedings, what the concept of client means in criminal proceedings, how client publicity can be enforced in criminal proceedings, and what are the consequences of violating the relevant rules.

This paper, after a general overview of the principle of publicity, will examine the concepts of client in the legal literature, the rules that apply when a closed trial is ordered, and the consequences of breaching these rules.